

Noves aportacions a la col·lecció d'art de Julio Muñoz Ramonet

JOSÉ ÁNGEL MONTAÑÉS
Periodista i historiador

La col·lecció d'art de Julio Muñoz Ramonet és una de les més mediàtiques de tot el país, després de gairebé trenta anys d'aparèixer als mitjans de comunicació pel litigi, entre l'Ajuntament de Barcelona i els descendents d'aquest industrial, per centenars d'obres que Muñoz va deixar als barcelonins en herència el 1991. Però també és una de les més desconegudes, perquè en tots aquests anys ha estat gairebé inaccessible. Nos documents donen llum a aquesta col·lecció i permeten saber quantes pintures hi havia a l'interior de l'habitatge del carrer de Muntaner, que també va formar part del llegat, i com estaven col·locades a cadascuna de les estances de la casa.¹

La disputada herència d'una gran col·lecció

El 9 de maig de 1991 l'industrial Julio Muñoz Ramonet va morir a Saint Gallen, ciutat del cantó suís de Chur, on havia viscut els darrers anys de la seva vida. De la seva mort i trasllat a Barcelona per ser enterrat dos dies després, van informar-ne alguns diaris de Barcelona que van recordar que Julio Muñoz havia creat un empori amb prop de trenta empreses, com la Compañía Internacional de

1. Aquesta investigació s'ha beneficiat de l'ajuda d'algunes persones i els treballs previs d'una sèrie d'investigadors a qui vull manifestar el meu agraïment: Bonaventura Bassegoda, Ignasi Domènech, Francesc Fontbona, Guido i Regina Hugelshofer, Nuria Rivero i Alberto Velasco.

Seguros, SA, Unión Industrial Textil, SA (Unitesa), la Sociedad Anónima Muñoz de Navegación y Comercio Exterior i magatzems com El Siglo i El Águila, a més de bancs a Suïssa, Itàlia i Andorra i empreses del sector immobiliari.²

Però cap mitjà de comunicació va informar de les seves últimes voluntats, deixades per escrit el 1988, ja que ni les quatre filles de Muñoz, ni els marmessors testamentaris van notificar la decisió de l'empresari de llegar part dels seus béns a una fundació, que portaria el seu nom, sota el patronat de la ciutat de Barcelona.³

El llegat testamentari incloïa els immobles situats al número 282 del carrer de Muntaner: el palauet construït per Enric Sagnier, entre el 1917 i el 1923, per a Ferran Fabra i Puig, segon marquès d'Alella, i l'annex amb entrada també al carrer de l'Avenir, a més dels jardins històrics que els envoltaven, creats pel francès Jean Claude Nicolas Forestier; unes propietats que Julio Muñoz va comprar (juntament amb el seu germà Álvaro) el 1945. També en va llegar el contingut: una col·lecció de pintures formada per gairebé un miler d'obres valorades en centenars de milions d'euros, a més d'escultures, tapissos, porcel·lanes i miniatures. Unes obres realitzades des de l'edat mitjana fins al segle xx, atribuïdes a pintors com Lluís Borrassà, Gonçal Peris, Matthias Grünewald, Alonso Sánchez Coello, Juan Pantoja de la Cruz, el Greco, Francisco de Zurbarán, Rembrandt, Bartolomé Murillo, Juan Carreño de Miranda, Alonso Cano, José de Ribera, Luca Giordano, Francisco de Goya, Rafael Mengs, Luis Paret, Antoni Viladomat, Gainsborough, Joaquín Sorolla, Isidre Nonell, Franz Winterhalter, Eugenio Lucas, Marià Fortuny, Hermen Anglada Camarasa, Ramon Martí Alsina i un llarg etcètera.⁴

No va ser fins al 1994 quan, en una carta enviada per un antic col·laborador de Julio Muñoz a l'Ajuntament de Barcelona, es va tenir notícia d'aquest llegat.⁵ Conscient de l'herència, el 1995, després de constituir la Fundació Julio Muñoz Ramonet, va començar un llarg litigi amb els descendents de l'industrial, que, oposant-se a la seva voluntat, s'han enfrontat amb la fundació municipal amb tots els mitjans al seu abast fins avui.⁶

El juliol de 2013, després de divuit anys de plet i tres sentències que asseguraven que aquests béns eren dels barcelonins, del Tribunal Suprem inclòs, la

2. Llonch, 2019: 122.

3. Arxiu Privat. *Testamento de Julio Muñoz*, Chur, Suïssa, 20 d'abril de 1988.

4. Montañés, 2013. Les atribucions exagerades d'algunes de les obres han canviat amb els anys. En aquest article apareixeran les que tenien en aquest moment i s'hi apunten les noves.

5. Oppenheimer, 1995.

6. Montañés, 2019.

família de Julio Muñoz va lliurar les claus de l'habitatge per ordre d'un jutge i es va poder entrar, per primera vegada, a l'interior de la casa i veure les obres heretades el 1991. Però a dins no hi havia la majoria d'aquestes obres; sobretot les més destacades, que havia reunit un altre industrial, Ròmul Bosch i Catarineu, entre 1923 i 1934, any en què van ser dipositades al Museu d'Art de Catalunya (actual MNAC) després de ser usades com a aval bancari en un préstec per refloatar les empreses que presidia Bosch. Unes obres que el 1950 van passar a mans de Muñoz després d'adquirir, el 1946, aquestes empreses a les quals estava associada la col·lecció (figura 1).⁷

Després de determinar que faltaven un gran nombre d'obres, la Fundació Julio Muñoz Ramonet va interposar una querella contra les filles de l'industrial reclamant el lliurament de 853 peces patrimonials, 672 de les quals eren objectes artístics: 367 pintures, 260 miniatures, 28 escultures i 17 vidres. Fruit d'aquesta actuació, la secció de Patrimoni Històric de la Unitat Operativa de la Guàrdia Civil (UCO) va decomissar, el febrer i març de 2020, més de 470 obres i documentació en habitatges i empreses de la família Muñoz de Madrid i Barcelona.⁸ Al cap de cinc anys d'aquesta operació policial, el gener de 2025, un jutge va ordenar el lliurament de noranta de les obres requisades a la fundació municipal, mentre el procediment penal seguia obert, en espera que conclogués la instrucció, i mantenia com a investigades les quatre filles i un net de Julio Muñoz per apropiació indeguda.⁹

FIGURA 1. Retrats dels industrials i col·leccionistes Ròmul Bosch i Catarineu (a l'esquerra) i Julio Muñoz Ramonet (a la dreta).

7. Montañés, 2013; 2013b; 2019; 2025.

8. Montañés, 2020.

9. García, 2025.

Tot i aquesta important acció, que va donar un gir radical al plet, ja que recuperava gran part de les obres de la col·lecció, encara falten per localitzar unes dues-centes obres, mig centenar de les quals són considerades les més destacades, com el conjunt de taules gòtiques i renaixentistes.¹⁰

Unes obres tan mediàtiques com poc conegudes

El litigi entre la fundació municipal i els familiars de Julio Muñoz ha provocat que els mitjans de comunicació es fessin ressò del que passava als jutjats publicant centenars d'informacions sobre aquesta col·lecció, que han convertit en una de les més mediàtiques del panorama cultural després de gairebé trenta anys de conflicte.¹¹

Per contra, són molt poques les publicacions científiques que s'han centrat en aquesta col·lecció. Això té a veure amb la dificultat de saber, amb exactitud, quines obres es van heretar el 1991, ja que al testament no s'incloïa cap llista, document o fitxa que les relacionés; tampoc no ho han proporcionat les seves filles durant aquests anys, ni es van trobar després de l'entrada a l'habitatge el 2013. A més, la majoria de les obres continuen sent inaccessibles, cosa que impedeix fer valoracions sobre la seva conservació, qualitat o, fins i tot, autenticitat.¹²

Al desconeixement d'aquesta col·lecció ajuda les poques vegades que s'han exposat aquestes obres; ni quan eren propietat de Bosch i Catarineu, entre 1923 i 1934, ni quan van passar a mans de Julio Muñoz, entre 1950 i 1991, ni després de morir, quan van quedar en mans de les seves filles.

El 1929, a l'exposició «El arte en España», celebrada dins de l'Exposició Internacional de Barcelona, del 19 de maig de 1929 al 15 de juliol de 1930, dels milers d'obres d'art presentades, 42 provenien de la col·lecció de Ròmul Bosch i Catarineu. L'11 de maig de 1929, es van traslladar fins al Palau Nacional trenta obres dels segles XII al XVI: pintures murals, altars i retaules romànics, talles i taules gòtiques. I el 17 de maig, dos dies abans d'inaugurar-se la

10. Montañés, 2020.

11. Montañés, 2019: 221. Des de l'abril del 2011, quan la Guàrdia Civil va recuperar a Alacant dues obres de la col·lecció, una del Greco i una altra de Goya, l'autor d'aquest article ha publicat al *El País* més de vuitanta articles sobre aquest tema. [en línia] <https://elpais.com/noticias/julio-munoz-ramonet/> [consulta: 1 de gener de 2025].

12. Rivero, 2017. Alsina, 2019. Montañés, 2019; 2025.

gran mostra, dotze més, d'èpoques posteriors: *Aparició de la Mare de Déu del Pilar a Santiago i els seus deixebles* i *Bust de nen*, de Francisco de Goya; *Bust d'una dama*, *Corrida de bous* i *Paisatge i vaixells*, d'Eugenio Lucas; *Retrat de la germana*, de Vicente López; cinc obres de Marià Fortuny: tres pintures de la guerra d'Àfrica, dos esbossos de *La vicaria* i un autoretrat, a més d'una de les paletes i els pinzells, emmarcats. El segon lot és tancava amb un cap d'home de Raphael Mengs.¹³ El 19 de desembre, Bosch i Catarineu va retirar catorze obres, totes medievals, i la resta va continuar fins al tancament de la mostra.¹⁴

El crac de 1929 també va afectar Catalunya. El 7 d'octubre, un grup de famílies vinculades amb el sector tèxtil va constituir la Unión Industrial Algodonera, SA (UIASA), formada per dotze empreses dedicades a la manufactura del cotó. Després d'uns anys de bonança, el 1934 va començar un nou període de canvi. Per fer-hi front, es va demanar un préstec a l'Institut Contra l'Atur Forçós (ICAF) de la Generalitat per quatre milions de pessetes. Bosch i Catarineu, president d'UIASA, va vendre 2.634 obres de d'art a canvi d'accions del hòlding, per utilitzar-les com a aval, després de ser valorades en 4,1 milions de pessetes.¹⁵

Les obres van passar a mans de la Junta de Museus, que les va repartir a diversos centres; sobretot el Museu d'Art de Catalunya, on es van exposar 81 peces, segons un informe elaborat el 1947 per Joaquim Folch i Torres. La resta va romandre als magatzems d'aquest museu.¹⁶

Després de passar la col·lecció a mans de Julio Muñoz el 1950, les obres es van veure en comptades ocasions, més enllà de les poques persones que accedien a la casa del carrer de Muntaner convidades pel seu amo.¹⁷

El 1954 van viatjar a Londres dues obres per participar en una exposició sobre pintura europea del segle XVIII, «The Eighteenth Century».¹⁸ El 4 d'oc-

13. Arxiu Museu Nacional d'Art de Catalunya (AMNAC). *Libro de registro de entrada de objetos en el Palacio Nacional*. 1929. Les trenta primeres obres es van a registrar amb els números del 2.520 al 2.549, i les altres dotze, amb les números del 3.280 al 3.291.

14. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB). 47178. *Relación de objetos que constan en el catálogo del museo y retirados por sus propietarios en la fecha que indica*. 11 de març de 1930.

15. Montañés, 2016; 2019: 228; 2025: 259. Rivero, 2017: 141.

16. AMNAC, Fons Joaquim Folch i Torres, FPI4-4-10772. *Informe sobre el valor de uso de las obras Bosch i Catarineu expuestas*, 27 de juliol de 1947.

17. Montañés, 2025: 264.

18. Celebrada a la Royal Academy of Arts de Londres, entre el 25 de novembre de 1954 i finals de febrer de 1955. La mostra va aplegar 350 obres de tot Europa. França i Itàlia prestaven

tubre d'aquell any, Luis García de Llera, director general de Relacions Culturals del Ministeri d'Afers Exteriors, va escriure a Joan Ainaud de Lasarte, director dels Museus Municipals d'Art de Barcelona, perquè busqués les que hi pogués haver a Catalunya: «Bastaria con encontrar cuatro o cinco, pero han de ser de primerísima categoría».¹⁹ Ainaud li va respondre: «Los pintores catalanes del siglo XVIII tienen un valor local. No sé hasta qué punto resistirían la comparación en el plano internacional», però que faria tot el possible per aconseguir *Retrat de dama*, de Luis Paret y Alcázar, pertanyent a Julio Muñoz, i li va demanar que, per garantir el préstec, escrigués una carta directament a l'industrial.²⁰

Les gestions van donar fruit i el 4 de novembre van viatjar a Londres quatre obres: dues de Luis Paret propietat de Julio Muñoz: *Retrat de dama* i *El naturalista*, una altra del mateix autor, *Personatge oriental*, propietat de l'historiador de l'art Josep Gudiol, i un *Bodegó* pintat per Luis Egidio Meléndez, exhibit al Museu d'Art de Barcelona.²¹

El 1955 es va prestar *Nen Jesús amb la creu*, una obra aleshores atribuïda a Alonso Cano i que ara es vincula amb l'escola de Rubens, per a una exposició sobre la infància de Jesucrist.²² Y dos anys després, el novembre de 1957, es va exposar l'enorme *Retrat de la família del general Liñán*, de Vicente López, a la mostra sobre pintura valenciana celebrada al Saló del Tinell, organitzada per recollir fons per als afectats per les inundacions a la ciutat del Túria del 14 d'octubre que van provocar vuitanta-un morts i grans destrosses.²³

L'any següent, el 1956, 233 miniatures de la col·lecció es van poder veure al Palau de la Virreina de Barcelona amb motiu de l'«Exposición de miniatu-

vuitanta obres cadascuna i es volia que Espanya hi tingués un paper destacat. Per això, es van buscar obres amb celeritat.

19. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Junta de Museus de Catalunya. 715-T-3400. *Exposición del Royal Academy of Arts. Londres, 1954-1955. Carta de Luis García de Llera a Joan Ainaud de Lasarte*, 4 d'octubre de 1954.

20. ANC, Junta de Museus de Catalunya. 715-T-3400. *Exposición del Royal Academy of Arts. Londres, 1954-1955. Carta de Joan Ainaud de Lasarte a Luis García de Llera*, 8 d'octubre de 1954. Ainaud escriu: «Creo que en Madrid existe el retrato masculino que constituía su pareja, aunque por desgracia ignoro su paradero». Es refereix a l'autoretrat de Paret de 1777, que estava en mans del banquer bilbaí Julio Arceche y Villabaso i que el 1996 va ingressar al Prado després de la donació de la Fundació Amics del Museu del Prado.

21. ANC, Junta de Museus de Catalunya. 715-T-3400. *Exposición del Royal Academy of Arts. Londres, 1954-1955. Carta de Joan Ainaud de Lasarte a Ferrer i Cía*, 3 de noviembre 1954.

22. Rivero, 2017: 140.

23. Folch i Torres, 1958.

ras-retrato españolas y extranjeras (siglos XVI-XIX)», organitzada pel gran expert i colleccionista d'aquestes petites obres d'art José Antonio Gomis Perales.²⁴

El 1987, Julio Muñoz va tornar a prestar tres obres per a l'exposició «Col·leccionistes d'art a Catalunya»: una de les més destacades de la seva col·lecció, *Retaule de santa Caterina*, de Mateu Ortoneda, documentat entre 1391 i 1433 i representant del gòtic internacional a les terres de Tarragona; *Retrat d'una dama*, ara anomenat *Dama en un jardí*, de Luis Paret, i *Retrat de dama vestida de negre*, d'Antoni Caba.²⁵

Després de morir Muñoz Ramonet el 1991, les seves filles han prestat obres per participar en exposicions, tot i formar part del llegat deixat als barcelonins. El 1996, *Dama en un jardí*, de Paret, va tornar a viatjar. Aquesta vegada va creuar l'Atlàntic per participar a l'exposició «La pintura a l'Espanya del Segle de les Llums: Goya i els seus contemporanis», celebrada a Indianapolis i Nova York (figura 2).²⁶ La darrera obra que s'ha pogut veure ha estat *L'Anunciació*, del Greco, ja que va participar a l'exposició «El Greco. Identitat i tradició», celebrada al Museu Thyssen de Madrid entre el 4 de febrer i el 16 de maig de 1999, mostra que va viatjar a Roma i Atenes l'any següent.²⁷

La decoració de la casa del carrer de Muntaner

Els germans Álvaro i Julio Muñoz Ramonet van comprar la casa del carrer de Muntaner el 1945 per cinc milions de pessetes (30.000 euros). I poc després va començar la seva reforma. Julio Muñoz volia instal·lar-s'hi a viure després del seu matrimoni, el juliol de 1946, amb Carmen Vilallonga, filla d'Ignacio Vilallonga.²⁸ La reforma va mantenir l'aspecte exterior de la casa projectat

24. Viñas, 2013: 42.

25. Ainaud de Lasarte, 1987: 38 i 62. Fontbona, 1987: 73.

26. González de Durana, 1997: 277. Al text s'assegura que la dona retratada és la del pintor i que aquesta pintura fa parella amb *Autoretrat a l'estudi*, del Prado, cosa que confirma el que apuntava Ainaud de Lasarte el 1954 (vegeu la nota 19).

27. Aquesta obra i l'*Aparició de la Mare de Déu del Pilar a Santiago i els seus deixebles*, de Goya, valorades en més de set milions i mig d'euros, van ser lliurades, com a dipòsit judicial, al MNAC el juny de 2017. El febrer de 2019 la Fundació va ser ratificada com a legítima propietària de les pintures i es va alçar el dipòsit judicial. Les dues obres s'exposen en aquest museu.

28. Muñoz, 2003: 44. Ignacio Vilallonga era director del Banc d'Espanya i fundador d'empreses com CEPESA o Dragados y Construcciones i propietari d'una de les fortunes més grans

FIGURA 2. *Dama en un jardí*, de Luis Paret y Alcázar. Obra no lliurada a la Fundació Julio Muñoz Ramonet de Barcelona (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

per Sagnier; però a l'interior es va dur a terme una redecoració integral de les estances principals, sobretot de la planta baixa, per aconseguir un aspecte luxós i crear una escenografia de poder per impressionar tots els visitants de la casa.

La col·lecció d'art no va passar a les mans de Muñoz fins a 1950, quatre anys després d'aquesta remodelació. Per això, les obres no es van tenir en compte i es va desenvolupar un projecte iconogràfic basat en plafons pintats —des del terra fins al sostre— i tapissos, en què es va comptar amb pintors destacats de mitjan segle XX, que deixaven poc espai per col·locar-hi quadres.

A l'anomenada sala goyesca, Ernest Santasusagna, guardonat amb diversos premis els anys 1944 i

1945,²⁹ va pintar-hi plafons amb escenes costumistes, d'estil Carles IV, amb dames, *majas* i *chulapos*, que recorden les pintures de Goya que cobreixen parets i fins i tot sostres. A la sala de música els protagonistes són els miralls que cobreixen les parets, els relleus i les cornises d'escaiola. El saló de ball, la sala més sumptuosa i gran de la casa, es va decorar a l'estil dels lluisos, pels reis francesos. Al saló menjador, Ramon Stolz va ser l'encarregat de pintar els plafons de les parets, mentre que la sala d'aperitius o de fumadors es va folrar amb fusta noble, a l'estil dels clubs privats anglesos masculins, els *gentlemen's clubs*.³⁰

Julio Muñoz també va contractar les millors empreses per dotar aquests interiors de mobles i llums de primer nivell que reafirmessin el seu estatus, com, per exemple, la casa madrilenya Antonio Herráiz, que en aquells moments decorava habitatges de l'alta burgesia, de la noblesa, ambaixades o, fins

del moment. El matrimoni, que es va separar el 1973, va tenir quatre filles: Carmen (1947), Isabel (1951), Alejandra (1952) i Helena (1953).

29. Rivero, 2017: 136.

30. Rivero, *op.cit.*: 138.

i tot, la Casa Reial. Als tallers Aymat de Sant Cugat del Vallès van confeccionar les enormes catifes a mida de cadascuna de les estances amb elements simbòlics, com corns de l'abundància, les inicials de Julio Muñoz i de la seva dona, i àguiles, símbol del seu imperi empresarial. Seguint les tendències decoratives de la burgesia de la postguerra i emulant l'esperit aristocràtic anterior a la Revolució Francesa, les sales es van decorar amb rellotges i grans gerros ceràmics de finals del segle XIX i primera meitat del XX.³¹

Documentació inèdita

Tres llistes inèdites permeten conèixer, per primera vegada, quantes obres d'art hi havia a la casa, els seus autors i la disposició que tenien a les parets de cadascuna de les estances. La primera permet saber que hi havia 501 quadres, 51 retaules o taules i 5 tapissos, repartits per 22 estances i habitacions de tres plantes de l'habitatge.³² A la segona, la informació la proporcionen setze folis amb croquis en què apareix la situació exacta d'aquestes obres a les parets de cadascuna de les estances.³³ I a la tercera, s'enumeren les obres, els seus autors, els temes, la matèria, les dimensions i la situació, sala per sala, encara que no s'especifica a quina paret estaven col·locades (figura 3).³⁴

Encara que aquestes tres llistes no estan datades, podem fixar-les a la segona meitat dels anys setanta del segle XX. Des d'aleshores fins a la mort de Julio Muñoz, algunes de les obres sabem que van canviar de lloc dins de la casa; però difícilment en van sortir: «El Sr. Julio no va vendre obres perquè no se'n refiava; sempre pensava que valien més del que se li oferia», explica Guido Hugelsfofer, visitant assidu de la casa des de 1964 fins a 1991. Qui va ser secretari personal de l'industrial durant gairebé trenta anys recorda l'anècdota que li agradava repetir a Muñoz sobre l'intent d'un ric americà que va visitar la casa, que li va oferir tres milions de dòlars per un dels seus retaules, i que no l'hi va vendre pensant que eren pocs diners; que si li oferia tres milions és que valia molt més.³⁵

31. Piera, 2016: 157.

32. Arxiu privat, *Casa de Don Julio. Resumen*, [sense data].

33. Arxiu privat, *Croquis amb les obres de la col·lecció Muñoz Ramonet a la casa del carrer Muntaner*, [sense data].

34. Arxiu privat, *Relación de cuadros existentes en Muntaner 288*, sense data. De tots tres, n'hi ha una còpia a l'Arxiu de la Fundació Julio Muñoz Ramonet.

35. Montañés, 2025: 282.

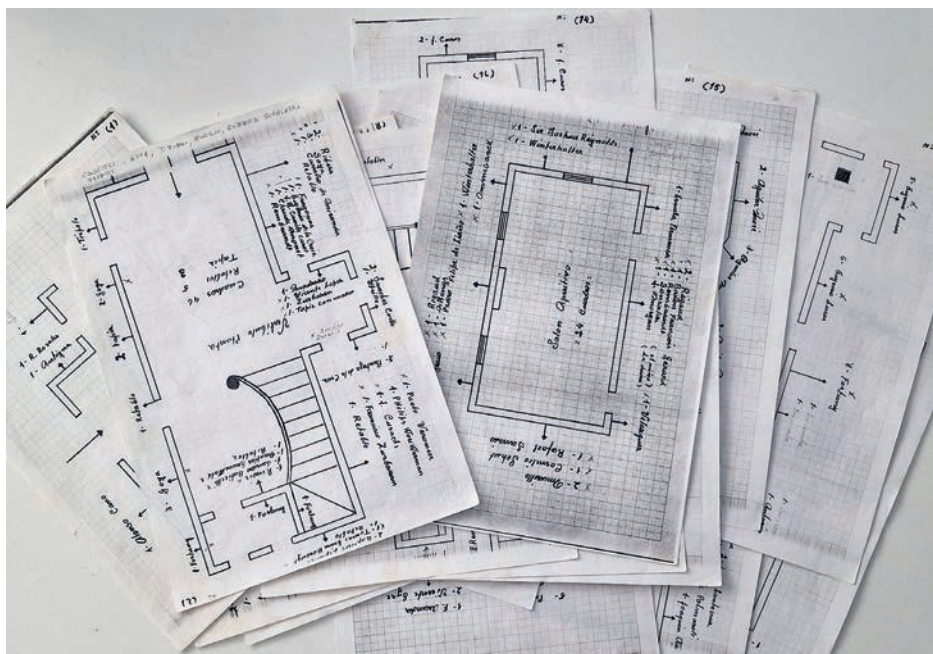

FIGURA 3. Collage amb les tres llistes que mostren la situació de les obres de la col·lecció Julio Muñoz Ramonet a la seva casa del carrer de Muntaner (arxiu privat)

L'estudi d'aquestes tres llistes permet veure que es va respectar la redecció duta a terme entre 1945 i 1946 a l'interior de l'habitatge, ja que els quadres estaven penjats a les estances en què no es van muntar els plafons pintats ni els miralls emmarcats. Les obres que van començar a arribar al palauet a partir de juliol de 1950, quan feia quatre anys que funcionava com a habitatge familiar, van obligar a col·locar quadres en llocs inopinats. Vegem, segons aquestes tres llistes, quines obres hi havia a cadascuna de les tres plantes de l'habitatge de Julio Muñoz fins a la seva mort.

Planta baixa

A la planta baixa només hi havia obres en tres estances: a l'entrada, al vestíbul i a la sala d'aperitiu (o de fumadors), i sumaven un total de setanta-nou quadres, cinc retaules i tres tapisos.

A l'entrada hi havia nou quadres, entre els quals destaquen dos enormes bodegons de Juan de Arellano amb flors i caps humans, col·locats a tots dos costats de la porta que donava accés al vestíbul. En aquesta estança també hi

havia *Nen Jesús amb la creu*, atribuït llavors a Alonso Cano i ara adscrit a l'escola de Rubens; una obra de Mariano Salvador Maella, *Aparició del nen Jesús a sant Antoni*; i pintures atribuïdes a Luis Tristán, Eduardo Rosales i Jean-Pierre-Alexandre Antigna.³⁶

El vestíbul, presidit per la sumptuosa escala de planta corba que comunica amb la primera planta i una claraboia amb la inicial del cognom de l'industrial, Muñoz, presentava un aspecte totalment diferent en vida de l'industrial de com el van trobar els tècnics municipals el juliol de 2013, quan van poder accedir per primera vegada a la casa, ja que, de les 54 obres que penjaven de les parets — 46 quadres, 5 retaules i 3 tapissos —, tan sols perduraven les tres últimes; la resta havien desaparegut i formen part de les obres en litigi des de 1995.

La llista d'autors presents en aquesta sala és aclaparadora i impactava a tothom qui entrava per primera vegada en aquesta casa. D'entrada, hi havia nou pintures atribuïdes a Goya: *Aparició de la Mare de Déu del Pilar a Santiago i els seus deixebles* (figura 4), *El reietó de les pomes*, *Penediment*, un esbós de *La càrre-*

FIGURA 4. *Aparició de la Mare de Déu del Pilar a Santiago i els seus deixebles*, de Francisco de Goya (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

36. A les enumeracions dels autors només apareixeran els títols de les obres si es consideren significatives.

ga dels mamelucs, un Retrat de Josep I Bonaparte, Un negre pintant la Quinta del Sordo, Capritxos, Retrat d'un sacerdot i Cavaller; tres olis de Marià Fortuny de gran format: *Natura morta, Episodi de la batalla de Castillejos* i un altre del qual no se sap el títol; dos de José Ribera, *Sant Joan Baptista i Oració*, i dos paisatges de Claude Monet. Entre els autors amb una obra: Juan Carreño de Miranda, *El cardenal Sabas Millini*; Francisco Zurbarán, *La Sagrada Família*; Pierre-Auguste Renoir, *Vaca i ovella*; Giambattista Tiepolo, *Sant Roc*; Bartolomé Murillo, *L'escultor*, i Ticià, *Verge*. També: J. H. Fragonard, Eugène Delacroix, Thomas Gainsborough, Camille Corot, Justus Sustermans, Sánchez Coello i Sandro Botticelli.

En un dels apèndixs d'aquest vestíbul, i malgrat que als quatre costats hi havia portes que donaven a altres estances o al jardí, hi havia penjades nou obres. Algunes eren grans, com el *Retrat de la família del general Liñán*, de 2,70 × 1,80 m, pintat per Vicente López, el *Retrat de la comtessa de Figueiro* i el *Retrat del comte de la Nova*, d'1,97 × 1 m cadascuna, pintades per Pantoja de la Cruz, i d'altres eren més petites, com un *Jesucrist* de Raimundo de Madrazo, l'esmentada *Dama al jardí* de Paret, dos retrats de Sánchez Coello, una *Catedral* d'Utrillo³⁷ i un tapís amb marc.

Pel que fa als cinc retaules que hi havia al vestíbul, segons les descripcions de les llistes, es tractava de les obres del segle XV: *Retaule de sant Vicenç, Verge amb nen* i el *Tríptic de santa Caterina*, l'obra pintada per Ortoneda el 1420, que devia estar col·locat sobre la llinda de la porta d'accés al saló de ball, la sala més destacada d'aquesta planta. Les altres dues són les taules del segle XVI *Consagració d'un bisbe* i *Consagració de sant Agustí* (figura 5).

Aquesta sensació d'*horror vacui* devia continuar en passar a la tercera sala amb quadres d'aquesta planta: la sala d'aperitius o de fumadors, un espai on hi havia vint-i-quatre obres, malgrat que les parets, després de la reforma de 1946, es van plafonar amb fustes nobles. En creuar la porta, a la primera paret hi havia quatre obres de temàtica religiosa: dues de Bartolomé Esteban Murillo, *Mare de Déu amb el nen i sant Josep* i *Nen Jesús*; una de Corneli Schut, *Sant Francesc*, i una atribuïda a Rafael Sanzio, *Mare de Déu amb el nen*, ara atribuïda a l'escola italiana del segle XVIII.

A la paret contigua, on destaca una gran xemeneia de marbre blanc amb un gran entaulament i volutes verticals, hi havia vuit pintures més: tres de pinta-

37. Suposem que del francès Maurice Utrillo, fill de la model i pintora Suzanne Valadon, a qui Miquel Utrillo va reconèixer com a fill seu.

FIGURA 5. Reconstrucció hipotètica de les obres d'art de la col·lecció de Julio Muñoz Ramonet al vestíbul. De les pintures atribuïdes a Goya només tenim constància de la situació exacta d'*Aparició de la Mare de Déu del Pilar*...; per això s'han col·locat a la part baixa d'un dels costats d'aquesta estança (elaboració pròpia).

des pel Greco, una de les quals era *L'Anunciació* (figura 6). Les seguia una altra gran obra, *Un jove príncep*, de Hyacinthe Rigaud, i *Retrat de dama*, d'Anton Raphael Mengs, a més d'una pintura de Felipe de Liaño, una de Balthasar Paul Ommeganck i una altra de Franz Xaver Winterhalter, *Duquessa de Múxica*.

A la tercera paret hi havia quatre obres: *Cavaller*, de Joshua Reynolds, *Emperador Napoleó III de França* i *Emperadriu Eugènia de Montijo*, totes dues de Winterhalter, i *Arxiduc Leopold d'Àustria*, de Mengs.

A l'última paret, també amb retrats, penjaven les darreres vuit obres d'autors com Rigaud, amb dues obres més; François Gérard, J. Morgan, Rembrandt, Velázquez, amb un *Nen Jesús* que clarament no és del pintor sevillà; un *Retrat de nen*, del segle XVII, signat per González, i una altra obra de l'escola flamenca.

FIGURA 6. *L'Anunciació*, del Greco (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

Planta primera

A la planta primera hi havia un total de 145 obres: 98 quadres, 46 taules i retaules i un tapís, repartides en onze estances, la majoria de l'àmbit privat de la família Muñoz Villalonga: dormitoris, vestidors, capella, despatxos, però també el passadís que unia la sortida de l'ascensor amb la galeria o l'escala que comunicava la planta primera amb la segona.

L'impacte que tenien els qui visitaven la casa del carrer de Muntaner en veure totes les obres del vestíbul era més gran quan, en aixecar els ulls, veien entre les columnes de la galeria de la primera planta les quaranta-sis taules i retaules; un conjunt que els experts consideren el més destacat de tota la col·lecció. Entre els autors d'aquesta pinacoteca d'art medieval i renaixentista hi ha: Pere Serra, amb quatre taules del segle XIV: *Alliberament de sant Pere* (figura 7), *Jesús*, *sant Andreu i sant Pere*, *Sant Pere en càtedra* i *Lliurament de les claus*,

FIGURA 7. Taula de l'*Alliberament de sant Pere*, de Pere Serra, procedent de l'església de Sant Pere de Cubells (Lleida). Obra no lliurada a la Fundació Julio Muñoz Ramonet de Barcelona (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

FIGURA 8. *Retaule de la Mare de Déu de la Llet*, de Gonçal Peris i Sarrià. Obra no lliurada a la Fundació Julio Muñoz Ramonet de Barcelona (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

procedents de l'església de Sant Pere de Cubells (Lleida); Gonçal Peris de Sarrià, amb dues obres: *Retaule de la Mare de Déu de la Llet* (figura 8) i *Sant Cristòfol*, procedents de l'església de Puertomingalbo (Terol); Lluís Borrassà, amb una obra: *Escenes de la vida de Jesucrist*, procedent de l'església de Sant Salvador de Guardiola (Barcelona), pintat el 1404 (figura 9); i Jaume Huguet, amb dues obres: *Santa Margarida* i *Sant Cosme*; Pedro Berruguete, amb una pintura: *Sant Francesc d'Assís*; ³⁸ Jaume Baçó, *Jacomart*, amb una *Santa Anna*. També hi havia un *Sant Antoni Abat*, atribuït a Bartolomé Bermejo (figura 10), i moltes obres anònimes, però importants, com les tres pertanyents al retaule dedicat a la Mare de Déu de l'església d'Amayugo (Burgos).

Els croquis mostren les estances de les quatre filles dividides en dues habitacions i un vestidor comú, situades a l'extrem dret del nord de l'habitatge. En aquestes tres estances hi havia un total de vint-i-cinc quadres amb firmes diverses, però menors pel que fa al que s'ha vist fins ara. Sobresurt, pel nom-

38. Montañés, 2018b: 288. L'expert Alberto Velasco descarta, deixant clara la dificultat de fer una valoració a partir de fotografies, l'autoria de Berruguete per a aquesta obra i proposa que la va pintar algú del cercle d'Antonio de Comontes, pintor establert a la zona de Toledo al començament del segle XVI.

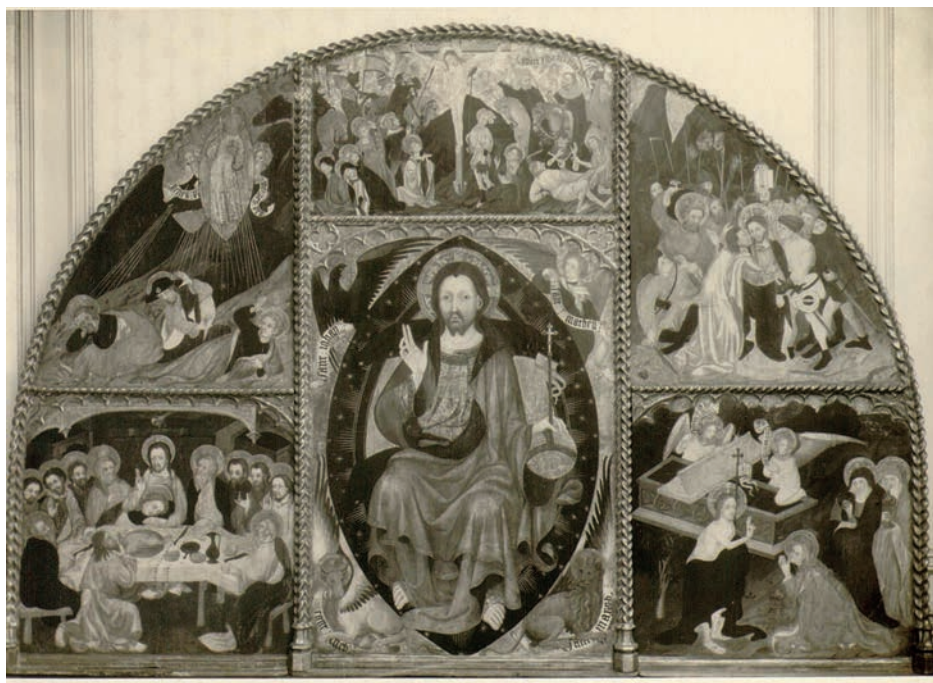

FIGURA 9. *Escenes de la vida de Jesucrist*, retaule de Lluís Borrassà. Obra no lliurada a la Fundació Julio Muñoz Ramonet de Barcelona (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

bre d'obres, Ramon Aguilar Moré, pintor figuratiu del segle XX, de qui Julio Muñoz va arribar a tenir cinquanta-quatre pintures.³⁹ Cinc es trobaven en un dels dormitoris de les filles i tres més al vestidor, on dominaven els vuit quadres signats pel valencià Francesc Povo. Altres obres d'aquestes estances porten les signatures de V. Gil, Gutiérrez, Alarcón, Borrell i del croat Kristian Krekovic.

Al costat sud de la casa hi havia l'estança on només dormia Julio Muñoz, el seu vestidor, el despatx, el dormitori que compartia amb Carmen Villalonga i el vestidor d'ella. Totes, menys l'última, eren plenes de quadres. L'industrial pernoctava amb tretze quadres a la seva cambra: deu pintats per Aguilar Moré, la qual cosa demostra la passió que sentia per aquest pintor autodidacte. També hi havia un petit *Jesucrist* atribuït al pintor del segle XVI Luis de

39. Rivero, 2017: 152. De les 539 pintures i escultures localitzades a la casa el 2013, la majoria d'una cronologia de finals del segle XIX i del XX, 361 pertanyen a deu pintors figuratius del segle XX: Jordi Curós (115 obres), Agustí Orpí (86), Ramon Aguilar Moré (57), Joan Joseph (42), Jordi Rollán Lahoz (22) i, en menor quantitat, Félix Revello del Toro (12) i Vicente Eyre (9).

Morales; el quadre en què Santasusagna va immortalitzar, el 1946, el casament dels amos de la casa; un enorme retrat d'un home realitzat per Von Münner i un altre quadre d'autor anònim.

Menys eclèctica, però també variada, era la col·lecció d'obres que penjava al despatx, una altra de les estances amb les parets folrades amb plafons de fusta del terra al sostre, que d'entrada ja semblaria decorada. Tot i això, en aquests anys hi havia vint-i-un quadres. Entre els autors: Ramon Martí Alsina, amb quatre quadres, allegories de les quatre estacions; tres d'Eugenio Lucas; dos de Joaquín Agrasot; un d'Hermen Anglada Camarasa i una altra peça destacada de la col·lecció: *El naturalista*, de Luis Paret. També hi penjaven obres d'Ignacio Zuloaga, Joaquín Sorolla, W. E. Frost i Eugène Isabey, una de cada pintor.

A la cambra on la parella dormia junta hi havia poques obres: un tapís, situat a la capçalera del llit, i tres quadres. Dues de les pintures, del segle XVII, estaven signades pels barrocs Luca Giordano i Pablo Legot.

Seguint els croquis, en aquesta volta per l'habitatge de Julio Muñoz, s'arriba al primer dels dos espais on sembla impossible que hi hagués obres: l'estret passadís que comunica l'ascensor privat de la família per pujar a la primera planta. Aquí hi havia dinou quadres, tots bodegons, signats per Francesc Domingo, autor de vuit obres, José María Santamaría, amb quatre obres, Vidal Rollán, amb quatre més, i els altres tres anònims.

El segon d'aquests espais que demostren fins a quin punt calia buscar parets per anar penjant la col·lecció és l'escala que comunica la primera planta amb la segona; un lloc on ja hi ha, fins a mitja paret, un sòcol de fusta. A la part de dalt hi havia, repartits pels quatre trams de paret, dotze quadres: *Retrat d'una dama*, de Jacinto Meléndez; *Infància de santa Teresa*, de Juan Valdés Leal; *Escena del segle XVII*, de Mariano Barbasán, *El Senyor, la Verge i dos sants*, de Francesc Ribalta; una obra atribuïda a Miguel Parra, amb les seves típiques flors, un quadre d'autor desconegut i tres de J. Masripa.⁴⁰

FIGURA 10. *Sant Antoni Abat*, obra atribuïda a Bartolomé Bermejo. Obra no lliurada a la Fundació Julio Muñoz Ramonet de Barcelona (Col·lecció Julio Muñoz Ramonet).

40. En una de les llistes hi posa «J. Masripa» i en una altra «J. Masripa». Les tres obres es titulen *Dama*, són olis i tenen les mateixes dimensions, 2,30 x 0,86 m. Es podria tractar de Josep Masriera i Manovens.

Planta segona

Podia semblar que ja s'havia vist tota la col·lecció, però en arribar a la planta segona es comprova que, fins fa uns anys, hi havia 327 quadres més i un tapís, i, encara que molts són d'autors menors, tanmateix hi ha força obres de grans pintors. Del total, 95 estaven col·locades a l'enorme passadís d'aquesta planta: 36 al primer tram i, després de girar a l'esquerra, les 59 restants, malgrat que totes les parets i portes estaven recobertes amb plafons de fusta de noguera amb motllures.

Al primer tram destaquen tres olis de Pere Pruna i Ocerans: *Al balcó*, *Prenent el sol* i *Damas*; dos de Madrazo: *Dama* i *Cavaller*; dos de l'expressionista Rafael Zabaleta: *Pintora* i *Taberna*; dos de Vicente Palmaroli: *Dama a la Cort* i *Dama al jardí*; dos del pintor contemporani Manuel Aramburu, i dues més d'Emilio Poy Dalmau. Entre els autors amb una obra: Jan Asselijn, Ignasi Pinazo, Fernando Richart i Renoir, amb *Dama antiga*, atribuïda ara a l'escola d'aquest impressionista.

Al segon tram destaquen dos autors: Eugenio Lucas i Marià Fortuny, dels quals hi havia vint i dinou obres, respectivament. De Lucas penjaven en aquestes parets obres com *Majas en un balcó*, *Multitud a la platja*, *El dos de maig a Madrid*, *Els flagel·lats*, *L'exorcisme*, *Paisatge central amb arbres*, *Els contrabandistes*, un estudi al·legòric per a plafó i escenes de tauromàquia, com *Bous braus* i *La sort de la cistella de vímet*.

Pel que fa als dibuixos i gravats de Fortuny, hi apareixen referenciats, entre d'altres: *Guerrer segle XVII*, *L'afilador de sabres*, *Racó d'un carrer*, *Captaire*, *Manola*, *Dux venecià*, *Cavaller templer*, *Festa nàutica*, *Jove rifeny*, *Claustre d'una església*, *Escena mora*, *Marina* i *Multitud a la platja*.

Però en aquesta zona de pas també hi penjaven altres obres, com l'exquisida *Dama* d'Antoni Caba; el segon quadre de la col·lecció atribuït a Salvador Maella: *La Puríssima Concepció*, una *Anunciació* de Francisco Bayeu i altres pintures d'Eduardo Rosales, Mariano Bertuchi, Eugenio Lucas Villaamil, Roger Soler, Ramos Artal, Mateu Balasch, etc.

Des d'aquest passadís s'accedia a set estances, cinc de les quals van ser modificades després de la mort de Julio Muñoz amb elements sense valor patrimonial. Als anys setanta, hi havia força quadres, per sobre de la quarantena, a gairebé totes elles.

Entre els autors representats, a l'anomenada en els croquis «sala n.º 1», n'hi havia alguns de tan destacats com Joaquín Sorolla, amb quatre obres: *Nen*, *Retrat de dona*, *Les barques de la Malvarosa* i *Les roques*,⁴¹ i Joaquim Vayreda, amb

41. A la tercera llista, les dues últimes obres apareixen a la sala 5.

un *Paisatge*. Tanmateix, en aquesta estança els autors més representats eren els catalans contemporanis, com Carlos Pellicer, amb vuit obres; Josep Serrasanta, amb sis; Joan Camó Sentís, amb cinc; Antoni Llobet, amb tres; Romà Ribera, amb dos, a més d'altres amb una sola obra, com ara Joan Roig i Soler, Jaume Pahissa, Jaume Bernadas, Joan Soler Puig i Antoni Vidal Rollán.

A la segona estança d'aquesta planta, en què veiem els gràfics que van tapar una paret on hi havia tres finestres per guanyar metres, hi havia quaranta quadres. És un espai ple d'autors catalans de principi de segle XX, modernistes i postimpressionistes, com Ramon Martí Alsina, amb quatre obres; Hermen Anglada Camarasa, amb tres: *Cultius*, *Oliveres* i *Paisatge*, Juli Borrell, Isidre Nonell, Ramon Casas, Joan Abelló, Francesc Galofré i Oller, Joaquim Mir, Modest Urgell, Domènec Carles i Rosich i Utrillo, entre d'altres.⁴²

A la tercera sala hi havia quaranta-vuit quadres més de diversos autors. Sobresurten, per nombre, Michèle Broeders, amb tretze obres; Pere Pruna, amb deu; Vicente Eyre, amb vuit, Francisco San Clement,⁴³ amb quatre, a més de Francesc Domingo i Julio Romero de Torres, amb una obra cadascun.

Sí que hi coincidien els quaranta-cinc autors de la sala quarta, ja que totes estaven realitzades per Jordi Curós i Ventura, la majoria retrats de dones i algun paisatge d'aquest pintor, de qui Muñoz va arribar a reunir cent quinze obres. El mateix passa amb la sala cinquena, en què només hi havia quadres de Ramon Aguilar Moré, un total de 37 dels 57 que va col·leccionar Muñoz; també retrats de dona, bodegons i paisatges.

Tot canviava en tornar a les estances que podien rebre visites, com la sala de projeccions, on també es van tapiar els finestres situats als dos costats per poder penjar-hi quadres. En total, quinze, tots d'Eugenio Lucas. Obres com *Tarda de carnestoltes*, *La dona del dòmino*, *El picador*, *La dansarina*, *La temptació*, *Paisatge blau*, dues escenes de carnaval i tauromàquies, com *La suerte de la pica* i *La suerte de matar*, entre d'altres.

Finalment, a la sala de billar, en realitat la biblioteca, hi havia cinc quadres i un tapís. Un era *Retrat de dona asseguda*, pintat per José Villegas; una obra localitzada a la casa el 2013; dos quadres vinculats amb les escoles holandesa i francesa, respectivament, i dos més d'autor sense identificar. Aquesta biblioteca, malgrat la situació lluny de la zona de representació, és considerada una de les estances més riques de la casa. Als seus dos murs laterals es poden veure

42. Algunes autories d'aquestes obres, com l'atribuïda a Casas i una de les tres d'Anglada-Camarasa, han estat qüestionades pels experts de la Fundació.

43. Es pot tractar de Francisco Rodríguez Sánchez Clement.

dues vitrines encastades amb fustes decorades amb motius florals i vegetals tancades amb portes de vidre i llautó daurat.

Consideracions sobre la col·lecció Muñoz Ramonet

Sempre s'ha explicat que la col·lecció d'art de Julio Muñoz Ramonet és, fonamentalment, la col·lecció de Ròmul Bosch i Catarineu, on hi té l'origen, una assimilada amb l'altra. La segona cosa és certa; la primera, no tant, si comparem el contingut de totes dues. Quan el 1934 la Junta de Museus va dipositar la col·lecció Bosch al Museu d'Art de Catalunya, el nombre d'obres ascendia a 2.634, de les quals 326 eren pintures i dibuixos. La resta eren 1.200 miniatures, 1.017 peces arqueològiques, 41 teixits coptes, 27 escultures, 20 obres d'ivori i os, 2 fotografies i un moble. Però quan aquesta col·lecció va passar, el 1950, a mans de Muñoz, les obres havien disminuït a 1.509 i les pintures, a 197. La resta eren 1.178 miniatures, 104 peces arqueològiques, 12 escultures, 17 peces d'ivori i os, les 2 fotografies i el moble. Això va ser perquè durant la Guerra Civil van desaparèixer 115 peces, segons l'informe realitzat per Joaquim Folch i Torres el 1947,⁴⁴ i perquè el 1950, al final de l'operació per aconseguir la col·lecció d'art, Julio Muñoz va vendre a l'Ajuntament de Barcelona catorze pintures (i quinze escultures) i en va regalar dues més.⁴⁵

Per tant, si als anys setanta penjaven de les parets de la casa, segons les llistes analitzades, un total de 552 quadres i retaules (i 5 tapissos), i si les pintures de la col·lecció de Bosch i Catarineu que va caure en mans de Muñoz eren *només* 197, vol dir que en dues dècades el nombre de pintures va créixer en 355, un 64,3 %: més del doble del conjunt.

Però aquesta xifra no va parar de créixer, ja que la col·lecció heretada el 1991 era molt més gran. Després que l'Ajuntament de Barcelona accedís a la casa el 2013 i fes un inventari del que hi havia, es van identificar 539 pintures i escultures, la majoria dels segles XIX i XX, que romanien a l'interior. A aquestes cal afegir-hi 367 quadres més, dels 672 objectes artístics, que es van recla-

44. AMNAC, Fons Joaquim Folch i Torres, ref. FP14-4-10772, *Valor de los objetos perdidos de la colección Bosch i Catarineu*, 27 de juliol de 1947. Les obres desaparegudes, segons el museòleg, van ser 142: 105 gravats i dibuixos que formaven part de l'*Àlbum Fortuny*, 22 miniatures, sis taules del segle XVI; quatre olis signats per Hermen Anglada Camarasa, Arcadi Mas i Fondevila, Vicenç Solé Jorba i Nicolau Raurich, tres escultures i dues fotografies.

45. Montañés, 2016: 277; 2025: 278.

mar després de la querella presentada el 2014 per apropiació indeguda. En total, quasi un miler de pintures i dibuixos.

En comparar els autors presents a la col·lecció de Bosch i Catarineu que es va dipositar el 1934 i els de les obres que figuraven a la casa, segons aquestes llistes, es comprova que s'hi van incorporar gairebé una trentena de noms quan la col·lecció estava en mans de Muñoz, amb pintors tan destacats com Arellano, Botticelli, Casas, Delacroix, Giordano, Grünewald, Maella, Menéndez, Monet, Murillo, Rembrandt, Renoir, Rigaud, Tiepolo, Ticià, Zuloaga i Zurbarán, entre d'altres.

En el cas d'estances com el vestíbul, on hi havia 46 quadres, només 17, el 36,9 %, pertanyien a la col·lecció Bosch i Catarineu; la resta els va comprar Muñoz. Entre ells, sis dels nou Goyas que penjaven a banda i banda d'aquesta sala. També van arribar a les seves mans les obres atribuïdes a Botticelli, Cusachs, Grünewald, Monet, Renoir i Vicente López. Algunes d'aquestes pintures *noves* tenen atribucions exagerades i d'altres són obres destacades, com l'enorme retrat de *La família del general Liñán*, de Vicente López.

Al saló d'aperitius hi havia penjats 24 quadres, la majoria retrats. Només 10, el 4,6%, provenien de la col·lecció Bosch i Catarineu. Els atribuïts a Gérard, Murillo, Rembrandt, Schut, Reynolds, Riaño i Rigaud, els va comprar Muñoz, a més de dos dels tres Grecos.

Quan el 1934 la Junta de Museus va dipositar al Museu d'Art de Catalunya la col·lecció de Bosch i Catarineu, aquesta constava de 47 taules i retaules dels segles XIII al XVI. En el minvament d'obres que va patir la col·lecció durant la Guerra Civil van desaparèixer sis taules.⁴⁶ El 1950, de les 29 obres que Julio Muñoz va vendre a l'Ajuntament de Barcelona per quatre milions de pessetes, hi havia nou taules⁴⁷ i en va regalar dues més; una de Pere Serra i una altra de Lluís Borrassà.⁴⁸ Per tant, Julio Muñoz va rebre el 1950 un total de trenta taules o retaules. Segons les llistes de les obres que penjaven a la casa als anys setanta, en aquell moment hi havia a la casa 51 retaules, per la qual cosa Muñoz havia augmentat la seva col·lecció d'art medieval de manera considerable.

Entre les obres d'art d'aquest període que sabem que va comprar Julio Muñoz, destaquen les dues taules d'Huguet que representen *Santa Margarida*

46. Quatre de Joan Gascó, de començaments del segle XVI, dedicades a santa Bàrbara, santa Llúcia i dues verges pertanyents al mateix retaule, ja que totes tenen les mateixes mides. També dues taules del segle XVI: una *Mare de Déu de la Llet*, de l'escola castellana, i una *Fugida a Egipte*.

47. Montañés, 2025: 277.

48. Montañés, 2016.

i *Sant Cosme*, del segle XV, i el ja esmentat *Retaule de santa Caterina*, pintat per Ortoneda. Aquesta darrera obra i un *Calvari* ubicat pels experts en la pintura italianitzant catalana de la segona meitat del segle XIV abans de pertànyer a la col·lecció Muñoz van ser del col·leccionista Alexandre Soler i March fins a 1949.⁴⁹

A qui va comprar totes aquestes obres Muñoz és una altra de les incògnites que envolten aquesta col·lecció. En coneixem poques dades. El 2018 els descendents de Julio Muñoz van lliurar, per ordre d'un jutge, divuit obres que tenien a la finca Els Cedres (Ca l'Isard) de Sant Andreu de Llavaneres (Maresme) i que formaven part del llegat. Quan es van veure aquestes obres per primera vegada, es va comprovar que a la part del darrere d'almenys dues —el *Francesc d'Assís* atribuït a Berruguete i la predella d'un retaule amb sant Pere, sant Joan i sant Andreu nimbats vinculada a l'escola aragonesa—⁵⁰ apareix la paraula «Mufo», un venedor, la identitat del qual es desconeix i que aquests anys li va vendre altres obres, com un tapís gòtic emmarcat (col·locat al vestíbul, davant de l'entrada del saló menjador), l'obra *Aparició del nen Jesús a sant Antoni*, de Maella, l'anònim *Bodegó amb flors i fruites* i un «barguenyo amb mole de rebedor», entre altres peces.⁵¹

El nom de Mufo també apareix en unes fitxes elaborades als anys cinquanta, on, a banda de la imatge de les obres, hi ha una petita descripció i la seva procedència. A més de Mufo, hi apareixen altres proveïdors, com ara «el senyor Ballester», «José Vilaró», «G. Llusà» i, més genèricament, «a particular». En algunes d'aquestes fitxes també s'afegeix que la compra es va fer «per mediació del senyor Folch», en referència a Joaquim Folch i Torres.⁵²

El «pare» dels museus de Barcelona va mantenir una intensa relació personal i professional amb Julio Muñoz des d'almenys el gener de 1945 fins a finals de 1951. Folch i Torres va assessorar i va fer d'intermediari entre els venedors i l'industrial col·leccionista i va ser el responsable, el juliol de 1950, de fer-se càrrec de les obres de la col·lecció Bosch i Catarineu quan van abandonar el Museu d'Art de Catalunya, i portar-les fins a uns locals que tenia Muñoz al carrer de Trafalgar, on van estar-s'hi mesos. Allà va dirigir els treballs de nete-

49. Velasco, 2021: 156.

50. Montañés, 2018b: 288. Alberto Velasco assegura que la predella no és de l'escola aragonesa, sinó de la castellana, d'un autor proper a Bartolomé de Castro, pintor actiu a la zona de Palència a finals del segle XV.

51. Montañés, 2025: 294.

52. *Ibid.*: 283.

ja i restauració dels quadres i marcs; va col·laborar amb un especialista francès que va proposar ell, M. Charles Jeannerat, per estudiar les 1.178 miniatures de la col·lecció i va elaborar les fitxes de totes les obres.

Ho sabem perquè Folch i Torres va presentar a Julio Muñoz, el 22 de novembre de 1951, una «cuenta de honorarios» per cobrar 28.250 pessetes per vuit treballs realitzats amb aquestes obres d'art. El més sorprenent és el concepte «Reperto y colocación de pinturas en tela y en tabla en los distintos salones y dependencias del Palacio Muñoz de la calle de Muntaner». Per tant, la primera disposició de les obres d'art a casa de Julio Muñoz va ser una comesa de Folch i Torres, una col·locació que es va mantenir fins a la seva mort i a la qual es van incorporar noves obres que Muñoz va anar afegint amb el pas dels anys.⁵³

Referències bibliogràfiques

- AINAUD DE LASARTE, Joan (1987). «Art gòtic». A: *Col·leccionistes d'art a Catalunya: Palau Robert, Palau de la Virreina: Barcelona, 22 juny-22 juliol* (catàleg de l'exposició). Barcelona: Fundació Conde de Barcelona.
- ALSINA, Esther (2019). «Julio Muñoz juga a ser *coleccionista*». A: Risques, Manel (ed.). *Muñoz Ramonet. Retrat d'un home sense imatge*. Barcelona: Comanegra - Ajuntament de Barcelona, pàg. 175–218.
- FOLCH I TORRES, Joaquim (1936). «Ròmul Bosch i Catarineu». *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. Vol. 6, núm. 61, pàg. 187.
- (1958). «La exposició de pintura valenciana en el Tinell». *Destino*, núm. 1065, 4-1-1958. [en línia]. https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1338639 [consulta: 3 de desembre de 2024].
- FONTBONA, Francesc (1987). «El col·leccionisme del romanticisme al realisme». A: *Col·leccionistes d'art a Catalunya: Palau Robert, Palau de la Virreina: Barcelona, 22 juny-22 juliol* (catàleg de l'exposició). Barcelona: Fundació Conde de Barcelona.
- GARCÍA BUENO, Jesús. «El juez ordena entregar a Barcelona 90 obras del legado de Muñoz Ramonet». *El País*, 18-1-2025, pàg. 22.
- GONZÁLEZ DE DURANA, Javier (1997). «Lady in a Garden». A: Kasl, Ronda; Stratton, Suzanne L. (eds.). *Painting in Spain in the Age of Enlightenment: Goya and his contemporaries* (catàleg de l'exposició). Indianapolis: Indianapolis Museum of Art, pàg. 277.
- LLONCH, Montserrat (2019). «Unitesa, del textil a la construcció». A: Risques, Manel (ed.). *Muñoz Ramonet. Retrat d'un home sense imatge*. Barcelona: Comanegra - Ajuntament de Barcelona, pàg. 115–150.

53. Montañés, 2025: 283.

- MONTAÑÉS BERMÚDEZ, José Ángel (2012). «El Tribunal Supremo ratifica que el legado de Muñoz Ramonet es de Barcelona». *El País*, 22-3-2012. *Catalunya*, pàg. 1.
- (2013). «Una colección de arte en ‘sfumato’. Barcelona posee ya el legado Muñoz Ramonet tras años de litigio, pero los ‘goyas’, ‘grecos’, ‘murillos’ o ‘rembrandts’ han desaparecido». *El País*, 18-8-2013, pàg. 37-39.
- (2013b). «Sin rastro de las obras maestras». *El País*, 12-10-2013, pàg. 50-51.
- (2014). «El legado de Muñoz Ramonet, objeto de querella». *El País*, 20-3-2014, pàg. 40.
- (2016). «Llum de gas a Muñoz Ramonet. Les autoritats van fer creure que part de la col·lecció que l'industrial comprà el 1950 s'havia perdut». *El País*, 5-5-2016. *Quadern*, pàg. 1-3.
- (2018). «Los herederos de Muñoz Ramonet entregan 12 de las 22 obras que pide el juez». *El País*, 20-7-2018, *Catalunya*, 8.
- (2018b). «Ni ‘La Gioconda’, ni el ‘Ecce Homo’». *El País*, 4-8-2018, *Catalunya*, pàg. 8.
- (2019). «Julio Muñoz Ramonet: el legado, la familia y el litigio». A: Risques, Manel (ed.). *Muñoz Ramonet. Retratar d'un home sense imatge*. Barcelona: Comanegra - Ajuntament de Barcelona, pàg. 221-257.
- (2020). «La Guardia Civil recupera 474 obras de la colección Muñoz Ramonet», *El País*, 3-10-2020, pàg. 35.
- (2021). «Barcelona concluye el inventario de las obras de arte incautadas a las hijas de Muñoz Ramonet», *El País*, 29-11-2021, *Catalunya*, pàg. 8.
- (2025). «Joaquim Folch i Torres i Julio Muñoz Ramonet, una estreta relació professional (inopinada) de llarga durada». A: Mateos Rusillo, Santos M.; Velasco González, Alberto (eds.). *Joaquim Folch i Torres, noves visions*. Bellaterra [i altres]: Universitat Autònoma de Barcelona [i altres], pàg. 257-288.
- MUÑOZ, Xavier (2003). *Muñoz-Ramonet, societat il·limitada*. Barcelona: Edicions 62.
- OPPENHEIMER, Walter (1995). «La codiciada herencia de Julio Muñoz Ramonet», *El País*, 26-5-1995, pàg. 68.
- PIERA MIQUEL, Mònica (2016). «Antonio Herráiz, mueblista de la vivienda de Julio Muñoz Ramonet en Barcelona». *Res Nobilis*, vol. 5, pàg. 155-174.
- RIVERO MATAS, Núria (2017). «El llegat de Julio Muñoz Ramonet: una col·lecció en discussió». A: Bassegoda, Bonaventura; Domènech, Ignasi (eds.). *Agents del mercat artístic i col·leccionistes. Nous estudis sobre el patrimoni artístic de Catalunya als segles XIX i XX*. Bellaterra [i altres]: Universitat Autònoma de Barcelona [i altres], pàg. 131-155, (Memoria Artium; 23).
- VELASCO GONZÁLEZ, Alberto (2021). «Alexandre Soler i March (1873-1949), historiador i col·leccionista d'art medieval». A: Bassegoda, Bonaventura; Domènech, Ignasi (eds.). *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus 2020*. Bellaterra i Sitges: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, pàg. 119-170.
- VÍÑAS DURAN, Mireia (2013). *La miniatura a Catalunya del segle XVIII al XXI* (treball final de màster). Girona: Universitat de Girona.